

**Mendelova zemědělská a lesnická univerzita Brno
Agronomická fakulta
Ústav chovu hospodářských zvířat**

a

Svaz chovatelů českého strakatého skotu

pořádají
III. ročník mezinárodního semináře

AKTUÁLNÍ PROBLÉMY VE ŠLECHTĚNÍ KOMBINOVANÉHO SKOTU

konaného jako součást doprovodného programu
VII. ročníku Národní výstavy Den českého strakatého skotu
při příležitosti 85. výročí založení zemědělského vysokého školství v Brně

**Mendelova zemědělská
a lesnická univerzita v Brně**

Zemědělská 1
613 00 Brno
Tel.: 545 133 207
E-mail: chov@mendelu.cz

**Svaz chovatelů českého
strakatého skotu**

U topíren 2
170 41 Praha 7
Tel.: 266 710 563
E-mail: svaz@cestr.cz

Hotel Annahof, 1. září 2004

(3km od dálnice D1 Praha-Brno EXIT 168 - Domašov)

AKTUÁLNÍ PROBLÉMY VE ŠLECHTĚNÍ KOMBINOVANÉHO SKOTU

Editor: Doc. Ing. Gustav Chládek, Csc.
Dr. Ing. Josef Kučera

**při příležitosti konání III. Mezinárodního semináře konaného jako součást
VII. ročníku Národní výstavy Den českého strakatého skotu**

Počet stran:
Náklad: 150 ks
Tisk: Unipress

*Určeno pro účastníky semináře.
Publikace neprošla jazykovou úpravou.
Za odbornou úroveň příspěvků odpovídají výhradně jejich autoři.*

STRAKATÝ SKOT V MAĎARSKU

Dipl. Ing. Immre Füller

Strakatý skot chovaný v Maďarsku je jedním z typických představitelů kombinovaného skotu a lze ho charakterizovat jako středně rané plemeno kombinované užitkovosti, které splňuje dnešní očekávání chovatelů na produkci mléka výborných vlastností (obsah tuku a bílkovin) a dobrou úroveň masné užitkovosti.

Jeho vznik a rozšíření souvisí s historií Maďarska v posledních 300 letech. První dovozy simentálských zvířat proběhly již v 18. století za vlády Marie Terezie z území dnešního Bavorska, Badenska Wurtensberska, Nassau a Lucemburska. Strakatý skot s sebou přiváželi osadníci do královského Maďarska. V této době tvořila zvířata simentálského typu druhou nejrozšířenější populaci skotu vedle skotu stepního. Rozšířena byla především v regionech Tolma a Vas. Větším rozšíření těchto zvířat stál v té době v cestě velmi extenzivní způsob zemědělské výroby, která nebyla schopna zajistit dostatek kvalitních krmiv pro ušlechtilá zvířata, problémy byly i v oblasti ustájen i a používaných technologií chovu.

Rozhodujícím obdobím pro rozšíření strakatého skotu byla především 2. polovina 19. století – období rakousko-uherské monarchie, které bylo typické rychlým ekonomickým růstem a výraznými změnami ve stravovacích návycích obyvatel. Zvýšená poptávka po kvalitním mléce a mléčných výrobcích otevřela cestu pro moderní, vysokoužitková kulturní plemena, která se zároveň vyznačovala velkou náročností. Požadavky spotřebitelů tak výrazně napomohly změnám a modernizaci celého agrárního sektoru.

Celá tehdejší situace vyústila k vydání šlechtitelského zákona č. XII z roku 1894, na základě kterého došlo k rajonizaci území Maďarska z pohledu chovu skotu. Podle tohoto předpisu bylo možné využívat v plemenitbě býky simentálského plemene pouze v oblasti horního podunají, zatímco pro další oblast byla určena plemena jiná (nižinné, sušší oblasti maďarských stepí byl vyhrazeny pro maďarský stepní skot, oblast severních karpát pak pro plemeno Pinzgavské a oblast sedmihorska pro braunvieh.

Také vznik regionálně specifických rázů strakatého skotu spadá do tohoto období a bylo možné se setkat s rázem Nogradským, mosonerským, vasskýmia bonyhadským.

Podle Ettiga (1999) dosáhl vysokých ocenění na zemědělské výstavě v Budapešti v roce 1896 především ráz bonyhadský. Chovatelé z okolí Bonyhádu představili na výstavě skupinu 24 krav, které vzbudily všeobecný zájem návštěvníků I samotného panovníka Franze Josefa. Skupina vyhrála první místo a každé zvíře bylo oceněné zvláštní medailí.

V období mezi dvěma světovými válkami se zvýšil podíl maďarského strakatého skotu na celkových početní stavech skotu v Maďarsku se v roce 1942 strakatý skot podílel 83 % s celkovým počtem 1,9 milionů zvířat. Díky cílevědomé šlechtitelské práci se výrazně zlepšila úroveň chovatelsky cenných vlastností. Díky výborným vlastnostem mléčné a masné užitkovosti si plemeno vydobýlo mezi chovateli vysoké uznání.

V letech 1920-1943 bylo v Maďarsku 51 krav s užitkovostí v rozmezí 9500 až 20000 kg mléka. Za zmínku stojí i dnes naprosto ojedinělá užitkovost krávy „Dama“, která je na prvním místě mezi 16 rekordními zvířaty mlékárny v Kapuvaru, která za 358 dnů laktace vyprodukovala 19964 kg mléka s obsahem tuku 3,54 %. Její nejvyšší denní užitkovost dosáhla 70,1 kg.

Světového rekordu ve své době dosáhla svojí užitkovostí kráva č. 26 Augusta ze statku v Martonvasaru, která za kalendářní rok nadojila 12 706 kg mléka s 776,5 kg tuku. K výborným stádům po dlouhou dobu patřilo stádo čistokrevných simentalů z královského statku v Mezohegyesi s průměrnou užitkovostí 5 569 kg mléka. V letech 1932-33 obdrželo toto stádo titul 3. nejlepší stádo v Maďarsku.

Protože v průběhu druhé světové války byly odporazeny téměř tři čtvrtiny celkových početních stavů skotu v Maďarsku, začínal chov skotu v poválečném období téměř „od nuly“.

Tehdejší ministr zemědělství vydal v roce 1950 nařízení, podle kterého měl být skot v Maďarsku šlechtěn výhradně na kombinovanou maso-mléčnou užitkovost, ale simentalští býci měly být využíváni ve velmi omezeném rozsahu. Takzvané socialistické zemědělství se svými strukturami a násilně vytvářenými družstevními podniky představovalo pro maďarské zemědělství drastické změny. Velké soukromé statky s vynikající užitkovostí se rozpadly a nuceně vytvořené struktury byly tvořeny především zvířaty s velmi nízkou užitkovostí.

V důsledku vládního programu z roku 1972, který upřednostňoval jednostranně mléčná plemena došlo v výrazným poklesům početních stavů strakatého skotu v Maďarsku. V současnosti je v Maďarsku v kontrole mléčné užitkovosti zapojeno pouze 7 461 krav, což je velmi nízký počet z hlediska konkurenceschopnosti plemene. Exerierově se jedná o zvířat shodná s kombinovanými populacemi v Evropě (Rakousko, SRN nebo Francie). Plemeno je v současné době chováno jak v kombinovaném maso-mléčném užitkovém typu, tak typu masném s celkovým počtem 150 000 zvířat všech věkových kategorií. V systémech bez tržní produkce mléka je v kontrole masno užitkovosti zapojeno 3 198 zvířat. Na základě statistických údajů se odhaduje počet strakatých zvířat na 18-20 % z celkových početních stavů skotu v Maďarsku.

Díky převodnému křížení pokles výrazně počet strakatých zvířat v KU a populace je v situaci, kdy je problematické zajistit dostatečný počet kvalitních býků pro inseminaci z vlastního šlechtitelského programu. Z tohoto důvodu bylo již v minulých letech přistoupeno k importům spermatu ale i živých zvířat. U importů používají maďarští chovatelé především genetický materiál z Rakouska a SRN. Podíl dovozů je přesto velmi omezený a v roce 2003 nepřesáhl 3 % z použitých inseminačních dávek (pouze 2831 dávek z 89 086 použitých pocházelo ze zahraničí). Genetický zisk je proto pořád založen převážně na výsledcích domácího šlechtění. Rozšíření strakatého skotu v systémech bez tržní produkce mléka vedlo v posledním období k nárůstu potřeby býků pro přirozenou plemenitbu. Výběr býků je koordinován maďarským svazem chovatelů.

V rámci šlechtitelského cíle kombinované části strakaté populace jsou zohledňovány především produkce bílkovin a tuku, na dalším místě pak produkce mléka. Z exterierních vlastností mají největší význam především znaky vemene.

Při výběru matek býků je využíváno selekčního indexu KTI, který zahrnuje výše zmíněné ukazatele. Pro matku býků je minimální požadavek na hodnotu indexu 112 s minimální produkcí složek 370 kg na první laktaci, resp. 400 kg na druhé a dalších laktacích. Exterier matek býků nesmí být pod průměrem populace. V principu se musí jednat o 0,5 – 2 % nejlepších zvířat v populaci.

U matek býků pro systémy bez tržní produkce mléka je rozhodujícím ukazatelem „průměrný index kvality matky“, který musí dosáhnout minimálně 106 bodů. Velký důraz je rovněž kladen na genetickou bezrohost zvířat.

Odhad plemenné hodnoty pro potomstvo kombinované populace je založen na odhadech ukazatelů mléčné užitkovosti s pomocí animal modelu a plemenných hodnot exteriéru. Pořadí býků je pak dáno hodnotou indexu KTI.

Pro nejbližší období plánuje svaz chovatelů zavedení komplexního selekčního indexu, pro který jsou již několik soustředována vstupní data. Pravidelně jsou sbírány údaje o dojitelnosti zvířat, perzistenci laktace a dlouhověkosti, které jsou a budou důležitým a důvěryhodným zdrojem informací pro odhad plemenných hodnot potřebných při konstrukci plánovaného selekčního indexu.

Index masné užitkovosti je možné přímo využít ve šlechtění plemene. S pomocí rakouského svazu chovatelů strakatého skotu (AGOF se sídlem ve Zwettlu) mají maďarští chovatelé k dispozici index masné užitkovosti, který je vypočten v rámci společného rakousko-německo-maďarského odhadu plemenných hodnot.

Ekonomické podmínky uplynulých let a změny společensko-hospodářské situace v Maďarsku přinašejí celou řadu významných změn, které nutně vedou k zamýšlení nad představami a cíly chovatelů skotu. Je stále jasnější, že v krátko a středně dobém výhledu jsou šlechtitelské aktivity podřízeny poptávce trhu a změnám cen na trhu, které je ovšem složité spolehlivě odhadovat na další časové období. Za této situace vstupují vedle kvality a množství do popředí i další významné faktory: flexibilita a rekaceschopnost na měnící se podmínky trhu. K největším přednostem strakatého skotu patří právě schopnost elasticity a reakce v porovnání s jednostranně zaměřenými plemeny, ať už mléčné či masné užitkovosti. V uplynulých 10 letech bylo hlavní šlechtitelské úsilí v rámci kombinovaného skotu v Evropě zaměřeno především na zlepšování mléčné užitkovosti. Důsledkem toho došlo k mírnému zhoršení masné užitkovosti. Tento trend se nevyhnul ani Maďarsku, což je možné doložit snížením živé hmotnosti zvířat a zhoršením osvalení. Důvod těchto změn je opět pouze důsledkem situace na trhu a cenových poměrů, které v posledním období zvýhodňovaly mléko. Tato situace byla logicky výhodnější pro rozšíření jednostranně mléčných plemen, především plemene holštýnského.

Měnící se ekonomické podmínky v rámci EU přinášejí potřebu změn ve filozofii chovu skotu. Z pohledu chovatelů strakatého skotu v Maďarsku bude významnou rolí v chovu skotu hrát především kombinovaná užitkovost založená na výborné mléčné užitkovosti spojené s dobrým osvalením zvířat a s tím spojenou jatečnou hodnotou. Efektivní selekci na tyto znaky je možné provádět pouze v okamžiku, kdy máme k dispozici přesně změřené hodnoty u požadovaných znaků a pro ně spočteny důvěryhodné plemenné hodnoty.

Především u kombinovaného skotu je takto vyvážené selekce možné dosáhnout pouze při využití komplexního selekčního indexu, který zohlední jak ukazatele mléčné a masné užitkovosti, tak i ukazatele exteriéru a fitness.

Šlechtění strakatého skotu je od založení Maďarského svazu chovatelů v roce 1989 koordinováno a řízeno svazem chovatelů. V současnosti je členem svazu 764 fyzických a právnických osob, které chovají celkem 20 134 krav. Nejvyšším orgánem svazu je členské shromáždění, které schvaluje statut svazu, volí předsednictvo a určuje základní cíle svazu. Od založení svazu je jeho předsedkyní paní Róza Tóth a ředitelem DI. Imre Füller.

Maďarský svaz chovatelů zastupuje zájmy chovatelů strakatého skotu doma i v zahraničí a je členem Evropského sdružení strakatého skotu a Světové simmental fleckvieh federace.

V oblasti výzkumné spolupracuje svaz velmi úzce se zootechnickou fakultou Univerzity v Kaposvaru, zemědělskou fakultou univerzity ve Veszpremu a zemědělskou univerzitou Martina-Luthera v Halle.

Velmi dobré vztahy existují také mezi svazem chovatelů strakatého skotu a dalšími chovatelskými sdruženími.

Výborné vztahy a denní spolupráci má maďarský svaz také s kolegy z Rakouska (AGOF Zwetl, NOEGEN Wieselburg, Rinderzucht Steirmark-Gleisdorf, Genetic Austria), ze SRN a chovatelskými svazy ve Francii, Slovensku, ČR, Slovinsku a Dánsku.

Citát Szavy Gábora, prezidenta Maďarského svazu chovatelů skotu:

„Biologická elasticita maďarského strakatého skotu je v dnešních dnech největší předností tohoto plemene. Situace na trhu charakterizovaném nadprodukcí mléka, nabízí vynikající šanci využití skvělých vlastností masné užitkovosti. Díky příkladné organizaci šlechtitelského programu je tak položen dobrý základ pro další rozšíření plemene.“

	Kombinovaná populace	Masná populace
Býci:		
Živá hmotnost:	1100-1200 kg,	1200-1300 kg
Výška v kohoutku:	150-156 cm	152-158 cm
Krávy:		
Živá hmotnost	600-700 kg	650-700 kg
Výška v kohoutku	136-140 cm	136-142 cm
Mléčná užitkovost krav v KU:	5136 kg 4,02% tuku 3,42% bílkovin	
Přírůstek:		
- OPB (test)	1862 g	1883 g
- od narození	1458 g	1572 g
Věk při I. ins:	16-18 měsíců	16-18 měsíců
Hmotnost	380-400 kg	380-400 kg
Délka prod. využití:	průměrně. 3-4 laktace	průměrně 5-7 otelení

Nejdůležitější ukazatele maďarského strakatého skotu (2002)

CHOV SKOTU V MAĎARSKU V ČÍSLECH

Vlastnická forma	počet	Počet krav	Ø krav
Akciové společnosti	178	91.538	514
s.r.o.	259	83.083	320
Komaditní společnosti	13	1573	121
Družstva	169	47.155	279
Rodinné farmy (hlavní zaměstnání)	142	10.236	72
Rodinní farmy (doplňkové zaměst.)	38.000	93.000	2,5
Školní farmy/výzkumné podniky	18	1.372	76

MAĎARSKÝ SVAZ CHOVATELŮ V ČÍSLECH

Počet krav/ podniků	nad 100	100-50	50-10	pod 10
Počet podniků	42	39	259	424
krav %	51	12	27	10